

A photograph of a brown horse running in a green field under a cloudy sky. The horse is captured in profile, moving from right to left. Its mane and tail are dark and flowing. The background is a vast, open landscape with a green field in the foreground and a sky filled with white and grey clouds. The overall mood is dynamic and natural.

Arap safkan atı

— Z —

G

ÜNÜMÜZDE oryantal kökenli Arap atları, Arap yarımadasında bulunan ve günümüzden yaklaşık 4500 yıl öncesinin mağara resimlerindeki at figürleriyle aynıdır. Benzer fizikî yapıdaki at figürlerine bütün Anadolu, Kafkaslar ve Mezopotamya'daki mağaralarda rastlanır.

Arap atının atalarının nerede yaşadığı hâlâ tartışma konusudur. Bilim adamları, Güneybatı Arabistan veya Kuzey Mezopotamya üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tahminlere göre çölde yaşamaya uygun yapıdaki bu atlar, kısa sürede ilgi çeker ve sağlıklı damızlıklar kullanılarak yatırım amacıyla üretilmeye başlanır.

Geleneksel kabûle göre Arap saf kan atı 5 kurucu soya (el-Hamse) dayanmaktadır: Küheylân, Seklavi, Übeyyan, Hamdani ve Hedban.

Doğu kültüründe yazılı belge geleneği olmamasına rağmen, Arap atı ırkının bilgileri Bedevîler tarafından dilden dile aktararak kaydedilir. Âilelerin ve kabîlenin atlarının geçmişi, soylarındaki dişi at özellikleri kayıt altına alınır. Arap atı ırkının en kaliteli atları, asil

olarak tanımlanır ve asil olmayan atların asillerle çiftleştirilmesi yasaklanır. Yavaş yavaş bütün dünya, Arap atlarıyla tanışır. 630 yılında, İslâm'ı seçen topluluklar Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya doğru genişleme çabasına girer. Bu genişleme, 720 yılında deniz aşırı yeni bir kıtayı, bütün İber yarımadasını kaplar. Arap ve Ortadoğu akıncılarının atları, güçlü Avrupa atlarını ezip geçer. Hem iri yapılı hem güçlü olan Endülüs atı da bu sırada ortaya çıkar. Amerika kıtasındaki at ırkı çoktan târihin derinliklerinde kaybolmuşken 1492 yılında Yeni Dünya'yı keşfeden İspanyollar, burayı yenisinden atlarla buluşturur.

Bir görüşe göre, Arap atının Avrupa kıtasına ulaşmasında Ortaçağ'ın en önemli askerî harekâtlarından biri olan ve 1095'ten itibaren yaklaşık 200 yıl boyunca Ortadoğu'yu etkileyen Haçlı seferlerinin rolü vardır. Bu seferlerden ganîmet olarak ele geçirilen Arap atları, İngiliz at ırkının atası olmuştur. Ancak Arap atlarının Avrupa'ya en gösterişli girişi, Osmanlı imparatorluğunun 1522 yılında Macaristan'a 300 bin süvâri göndermesiyle olur. 1529'da Viyana'ya ulaşan Osmanlılar, Leh ve Macar ordusu tarafından durdurulduğunda ele geçirilen atlar, Avrupa'daki en kaliteli Arap

atlarının temelini oluşturur. Daha sonra İngiliz, Rus, Leh kralları kendileri için çölden Arap atları getirtmiştir.

Atçılara göre bir Arap atının üç yeri ince ve uzun olmalıdır: kulakları, boynu ve arka ayakları. Üç yeri kısa olmalıdır: sırtı, kuyruk koçanı ve ön ayakları. Üç yeri geniş olmalıdır: alını, göğsü ve sağrıları. Üç yeri parlak olmalıdır: tüyleri, gözleri ve tırnakları.

Arap saf kan atı gâyet biçimli, küçük bir başa; ince, uzun ve kendine özgü karakteristiği olan kalkık ve kıvrımlı bir boyun yapısına; ince ve yumuşak telli, dalgalı yelelere sâhiptir. Arap atının karnı düz, beli kısa, sağrıları yuvarlak ve âhenklidir. Adaleleri göz alıcıdır; kuyruğu gür, dâima kalkık ve kavislidir. Cidago yüksekliği 1.50 m'dir. Vücuduna oranlı bacakları, incecik bilekleri ve büyüdükçe hafif yatan, kuvvetli tırnakları vardır. Sekili ayaklar, alında akıtma veya kartopu, Arap saf kan atının en sık rastlanan özelliklerindedir.

Arap atı, oldukça çevik bir hayvandır. Sağlam kemikli, güçlü mafsallara ve çelik gibi tendonlara sâhip bacakları, ona eşsiz bir hareket kabiliyeti verir. Âniden durup hızla hareketlenebilir ve manevra gücü yüksektir. Az yemle uzun süre dayanır. Aynı zamanda zeki

ve sâdik bir hayvan oluşu, onun eskiden beri süvâri atı olarak tercih edilmesinde etkendir. Arap atı, birçok ülkede zarâfeti ve fizikî özellikleri nedeniyle yalnızca gösteri atı olarak yetiştirilirken Türkiye hem ıslâh hem de yarış için Arap atı yetiştirmektedir. Dünyânın en asil Arap atlarının yetiştiği bölgelerden biri Güneydoğu Anadolu'da Urfa-Mardin sınırları içinde yer alır.

TÜRKİYE'DE ARAP ATI YETİŞTİRİCİLİĞİ

Cumhûriyetle birlikte Türk atçılığında öncü atlımlar gerçekleşir. Arap atı yetiştirilmesi adına bir komisyon kurularak 1932'de 22, 1936'da 119 saf kan Arap aygır ve kısrağı satın alınır ve atlar, haralara, aygır depolarına gönderilir.

Özellikle 1933 yılında Karacabey Harası'na Şam'ın Halbe köyünden getirilen Baba Kuruş ve Bağdat'tan getirilen Baba Sa'ad isimli iki efsânevi atın soyları Türkiye atçılığına damgasını vurmuştur. Öyle ki Baba Sa'ad ve Baba Kuruş, Karacabey Harası'nda adlarına anıt mezar yapılmaya lâyık görülen ilk Arap saf kan atlarıdır. Türk Arap atçılığının kurucu aygırlarının kökeni, el-Hamse'den Küheylân ve Seklavi'ye dayanır.

Komisyonun ilk seyahatinde alınan atlardan Hamdanî, Alkühelân, Gülap, Veliyülaht, Almaz Gandi, Ayalan, Kaddah

isimli aygırlar Bağdat'tan; Seklavi Cedran, Kerkük'ten; Nevvak, Musul'dan; Avnulah Nevşan (Berk) Beyrut'tan getirilir. İkinci seferde ise Irak'tan Hilalüzzaman (Übeyyan), Dabi, Kuruş Şatra (Alkuruş), Hamdanî, Treyfi isimli aygırlar getirilerek haralara dağıtılırlar. Böylece Türkiye, Arap atı yetiştiriciliğinde dünya genelinde üst sıralara yerleşir.

Bu kan hatları Türkiye'de yetiştirilen Arap atlarına çok önemli özellikler kazandırır: Sa'ad'dan vücut güzelliği; Berk'ten ahenk ve uygunluk; Kuruş'tan yüksek karakter, kemik yapısı ve yumuşak huy; Alkuruş ve Seklavi'den zarâfet, asâlet ve fizik yapısı; Hilalüzzaman'dan hız, dayanıklılık ve güzel görünüş.

TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TİGEM)

TİGEM, günümüzde ülkemizdeki saf kan Arap atı yetiştiriciliği ve ıslâh çalışmalarının temelini oluşturmakta, yetiştiricilik ve ıslâh faaliyetlerini titizlikle yürütmektedir. Burada yetiştirilen atların bir kısmı damızlık olarak ayrılır, bunun dışında kalanlar atçılık sektörüne sunulur.

Ülkemizde damızlık kısrakların bir kısmı TİGEM işletmelerinde bir kısmı ise özel yetiştiricilerin elinde bulunmaktadır. Yarış sâhasında koşu performansı yüksek tayların neredeyse tamâmı işletme tara-

findan yetiştirilmektedir. Çünkü aralıksız sürdürülen ıslâh çalışmalarında sıfat tevziinde, genetik özelliklerin muhâfaza ve geliştirilmesine öncelik verilmektedir. TİGEM'de her yıl bütün damızlık materyal ve doğan taylar, uzman bir teknik heyet tarafından incelenmekte; ırk özellikleri, şecere, genetik kusurlar, beden yapısı, koşu performansı gibi fenotipik ve genotipik karakterler bakımından değerlendirilmektedir.

Mevcut atlar üzerinde en son yetiştirme teknikleri uygulanarak bugün "Türk Arap saf kan atı" diyebileceğimiz bir ırk elde edilmiştir. Bu yapılırken Arap atının bütün fenotipik özellikleri kesin şekilde muhâfaza edilmiştir. Bu başarının geri planında tayların titiz ve tâvizesiz seleksiyona tâbi tutulması yatmaktadır. Kusurları tespit edilen ve düşük yarış performansına sâhip olanlar, soyun iyileştirilmesi için yetiştirme kadrolarından çıkarılır, böylece arıkan devamlılığı sağlanır.

TİGEM'de yetiştirilmiş şampiyon atlar: Emael (1988), Batyskaf (1990), Hürbatur (1990), Şövalye (1992), Bilgin (1993), Caş (1993), Druid (1993), Tigres Light (1994), Altaha (1995), Ağa Karaca (1995), Tamerinoğlu (1997), Atak (1998), Demirkazık (1998), Özgünhan (1998), Araslı (1999), Karayağız (2000), Yelgeçen (2001), Ateştopu (2002), Saburay (2003), Ben Anadolu (2006), Kafkasşahı (2007), Vural (2007). 🐾

KAYNAKÇA

1 Soylu Bir Güzellik TİGEM'de Arap Atı Yetiştiriciliği, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 2013.